

Ἀχιλλεὺς Γ. Χαλδαιάκης

Ὑμνολογικὲς συλλογές

Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ συμμετέχω στὴν παροῦσα σύναξη, ποὺ ὡς κεντρικὸ θέμα προτάσσει τὴν προοπτικὴ καταλογογράφησης τῶν βυζαντινῶν χειρογράφων λειτουργικοῦ περιεχομένου, ἀποδεχόμενος τὴ σχετικὴ λίαν τιμητικὴ πρόταση-πρόσκληση τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς νὰ μιλήσω σχετικὰ μὲ τὶς χειρόγραφες συλλογές ὕμνογραφικοῦ ὕλικου.

Παρότι ἡ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ, στὸ σχετικὸ προσκλητήριον ἔγγραφο, ἐπιζητεῖ καὶ μιὰ γενικότερη μνεία στὰ τῆς ἱστορίας, τῆς τυπολογίας, τῆς μορφολογίας, τοῦ περιεχομένου, τῆς χρησιμοποιούμενης ὀρολογίας κ.λπ. τῶν λειτουργικῶν χειρογράφων, προσωπικὰ σκοπεύω νὰ παρακάμψω ὅποιαδήποτε κοινότυπη ἀναφορὰ σὲ θέματα δεδομένα ἢ καὶ λελυμμένα στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία καὶ νὰ προχωρήσω ἀπευθείας στὸ ἐν προκειμένῳ ζητούμενο, δηλαδὴ σὲ εἰδικότερες προτάσεις πιθανῶν τεχνικῶν καταλογογράφησης τῶν χειρογράφων ποὺ περιέχουν ὕμνογραφικὸ ὕλικό.

Ἐξ ὅσων γνωρίζω, ὡς σήμερα δὲν ἔχει δυστυχῶς κατατεθεῖ ἀκόμη μιὰ κοινῶς ἀποδεκτὴ εἰδικὴ μεθοδολογία (ἀναλυτικῆς) καταλογογράφησης τῶν χειρογράφων ὕμνολογικῶν συλλογῶν. Στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία ἀντιμετωπίζονται θέματα ἀποδελτίωσης ἢ ἀπλῆς ἐπισημάνσεως ὕμνογραφικοῦ ὕλικου, εἴτε αὐτὸ ἀπόκειται σὲ χειρόγραφες εἴτε ἀκόμη καὶ σὲ ἔντυπες πηγές, μὲ τρόπο ἄκρως ἀδρομερῆ καὶ λίαν συνοπτικό. Τὸ μεῖζον ποσοστὸ αὐτῶν τῶν ἀποδελτιώσεων καὶ ἐπισημάνσεων ἀφορᾷ κυριώτατα στὸ ὕμνογραφικὸ εἶδος τῆς ἀκολουθίας (παραδιδομένης, ἀναλόγως, σὲ πλήρη ἢ καὶ σὲ περικεκομμένη ἐκδοχή) καὶ περιλαμβάνει ἀπλῶς μιὰν ἀναφορὰ στὸν κανόνα κυρίως τῆς ἐπισημαινόμενης ἀκολουθίας, μὲ συνακόλουθη μνεία στὸν ὕμνογράφο, στὸν ἦχο, στὴν ἀκολουθία κατὰ τὴν ὁποία ὁ κανόνας ποιεῖται, στὴν ἀκροστιχίδα καὶ στὴν ἀρχὴ (incipit) τοῦ ποιήματος [ἀναφορὰ ποὺ σὲ κάθε περίπτωση δὲν ἀκολουθεῖ πάντοτε τὴν παραπάνω σειρὰ ἀπαρίθμησης].

Λαμβάνω ἐδῶ ὡς παράδειγμα, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀφορμὴ ἐξειδίκευσης τοῦ λόγου, τὴν παρελθοῦσα ἐορτὴ τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου, ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας, τοῦ θαυματουργοῦ. Πρὸς πανηγυρισμὸ

τῆς ἑορτῆς ὑφίσταται εἰδικὴ (πληρέστατη) ἀκολουθία, πού μᾶς εἶναι γνωστὴ τόσο ἀπὸ τὰ ἔντυπα Μηναιᾶ ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς κατὰ καιροὺς κυκλοφορηθεῖσες εἰδικὲς φυλλάδες. Ἄς δοῦμε, ἐντελῶς ἐνδεικτικά, πῶς αὐτὴ ἡ ἀκολουθία ἀποδελτιώνεται (ἀπὸ χειρόγραφες ἢ καὶ ἔντυπες πηγές): σύμφωνα μὲ ποιά (ὡς τώρα ἐπικρατήσασα) τακτικὴ περιγράφεται στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία:

Στὸ γνωστὸ περισπούδαστο ἔργο τῆς Ἑλένης Παπαηλιοπούλου-Φωτοπούλου, *Ταμείον ἀνεκδότων βυζαντινῶν ἀσματικῶν κανόνων* (Ἀθῆναι 1996, σ. 115), ἀποδελτιώνεται (λῆμμα 313) Ἔτερος κανὼν εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον, μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

can. inc. Σοφίας τὴν ἄβυσσον/ ἡ τετοκυῖα

acr. Σὺν Νικολάῳ τῇ Θεοτόκῳ μέλος πόθῳ προσάδω. Ἰωσήφ Ἄπρω
θύτης.

Ἰωσήφ Ἄπρω in acrostichide.

ἦχ. α'. Ωιδὴν ἐπινίκιον

Στὸ πρόσφατο λίαν ἐνδιαφέρον πόνημα τοῦ Δημοσθένη Στρατηγόπουλου, *Ἐντυπες ἀκολουθίες ἀγίων. Συλλογὴ Ντόρης Παπαστράτου* (Ἀθήνα 2007, σσ. 252-253) ἢ κατὰ τὸ ἔτος 1900 τυπωμένη ἀκολουθία τοῦ ἀγίου Νικολάου περιγράφεται ἀποδελτιωμένη κατὰ τὸν ἀκόλουθο ὁμοίως τρόπο:

σ. 2-26 Ἡ ἀκολουθία:

σ. 10-19 Ὁ κανόνας τῆς Θεοτόκου. **Ἀρχ.**: Σοφίας τὴν ἄβυσσον ἡ τετοκυῖα. **ἦχ. α'.**
Ωιδὴν ἐπινίκιον

σ. 10-20 Ὁ Α' κανόνας τοῦ ἀγίου. **Ἀρχ.**: Στεφηφόρος βήματι Χριστοῦ, πάνσοφε.
Ἀκρ.: Σοί, Νικόλαε, θεῖον ἐξάδω μέλος. **ἦχ. β'.** Ἐν βυθῷ κατέστρωσέ ποτε.
Ποιητής: Θεοφάνης

σ. 11-20 Ὁ Β' κανόνας τοῦ ἀγίου. **Ἀρχ.**: Ἀπόρῳ γλώττη καὶ χεῖλεσιν ἐγκώμιον.
Ἀκρ.: ἀβγ...χψω. **ἦχ. α'.** Χριστὸς γεννᾶται

Εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν ἐπικεντρώνεται ἀποκλειστικά (ὅπως ἤδη προσημειώθηκε) στὸν περιλαμβανόμενο στὴν ἀκολουθία κανόνα. Τὸ γεγονός, παρότι εὐλογο καὶ εὐεξήγητο, ἐγείρει περαιτέρω γόνιμους προβληματισμούς, εἰδικότερα δὲ ὅταν ὡς ζητούμενο τῆς ἔρευνας παραμένει ἢ κατὰ τὸ δυνατόν πληρέστερη καὶ ἀναλυτικὴ ἀποδελτίωση καὶ παρουσίαση τυχόντος ὑμνογραφικοῦ ὑλικοῦ, ἐν εἴδει

καταλογογράφησης του. Θα προσπαθήσω ἐδῶ νὰ συμπυκνώσω ὅσους σχετικούς προβληματισμούς καὶ ἐπιμέρους προτάσεις ἐγείρονται στὴ σκέψη μου (ἀναπτύσσοντας βέβαια τὶς ὅποιες ἐν συνεχείᾳ ὑποθέσεις ἐργασίας πάνω στὸ ἴδιο ὑμνογραφικὸ εἶδος τῆς ἀκολουθίας):

Κάθε ἀκολουθία ἀναπτύσσεται κατὰ μιὰ σταθερὴ καὶ ἄκρως εὐδιάκριτη μορφή· ἐπιπλέον, καθένα ἀπὸ τὰ ἐπιμέρους τμήματα τυχούσης ἀκολουθίας ἀναμένεται νὰ περιλαμβάνει συγκεκριμένο ὑμνογραφικὸ ὕλικό. Πρόκειται γιὰ δύο σταθερὲς παραμέτρους, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη (ποῦ ἀναφέρεται στὴ δομὴ καὶ στὴ μορφολογία) θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι διατρέχει *κάθετα* τὸ σύνολο τοῦ ἐξεταζόμενου ὑμνογραφικοῦ ὕλικου, ἐνῶ ἀντίστοιχα ἡ δευτέρη ἐκτείνεται *ὀριζόντια* στὰ ἐπιμέρους περιεχόμενά του. Συνεχίζοντας τὴν (παρα)δειγματικὴ ἐδῶ ἀναφορὰ μου, ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου Νικολάου, θὰ μπορούσα νὰ ἐπισημάνω πιὸ συγκεκριμένα τὰ δεδομένα τῶν παραπάνω δύο παραμέτρων, χρησιμοποιώντας συμβατικὰ ἐν προκειμένῳ τὴν καταχωρισμένην στὰ κοινὰ ἔντυπα Μηναιῖα ἀκολουθία τοῦ ἁγίου:

Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν πλέον περιγραφικὴ (ὡς δομικὴ καὶ τυπολογικὴ) πρώτη παράμετρο διακρίνω προφανέστατα (καὶ βέβαια κατὰ *κάθετη* διάταξη) τὶς ἀκόλουθες τρεῖς ἐνότητες τῆς ἀκολουθίας, ποῦ καθεμίᾳ τους περιλαμβάνει τὶς ἀναλυτικὰ ἐπισημαινόμενες στὴ συνέχεια ὑποενότητες:

ΜΙΚΡΟΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Ἑσπέρια
Ἀπόστιχα
Ἀπολυτίκια

ΜΕΓΑΛΟΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Ἑσπέρια
Ἀναγνώσματα
Λιτή
Ἀπόστιχα
Ἀπολυτίκια

ΟΡΘΡΟΣ

Καθίσματα
Ἀναβαθμοί
Προκείμενο
Πεντηκοστάρια
Κανόνες
Μεσῶδια καθίσματα
Κοντάκιο-Οἶκος-Συναξάριο
Ἐξαποστειλάρια
Αἶνοι
Ἀπόστιχα (ἢ Ἰδιόμελα κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἁγίου Ἐλαίου)

Για νὰ διευρύνω, σὲ ὀρίζοντιο πλέον ἐπίπεδο, τὰ παραπάνω ἀδρομερῆ δεδομένα ἀπομένει ἀπλῶς νὰ συμπληρώσω τὸ συγκεκριμένο ὑμνογραφικὸ ὑλικὸ ποὺ περιλαμβάνεται σὲ κάθε ὑποενότητα κάθε ἐνότητας τῆς ἀκολουθίας:

ΜΙΚΡΟΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Ἐσπέρια: Μύρω θείω σε ἔχρισε / Ὡς λαμπτήρᾳ σε ἄδντον / Καὶ παρῶν καὶ φαινόμενος // Κληρονόμῃ Θεοῦ, συγκληρονόμῃ Χριστοῦ / Θεοτόκε σὺ εἶ ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή.

Ἀπόστιχα: Νικόλαε μακάριε / Ἐχθρῶν ἐπιζητούντων με / Λιμένα σὲ ἀχείμαστον // Ζηλώσας ὁ ἀντίδικος.

Ἀπολυτίκια: Κανόνα πίστεως καὶ εἰκόνα πραότητος.

ΜΕΓΑΛΟΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Ἐσπέρια: Μύροις, παροικήσας αἰσθητῶς / Νίκη, φερωνύμως ἀληθῶς / Ὡφθης, Κωνσταντίνω Βασιλεῖ / Μέγας, ἀντιλήπτωρ καὶ θερμός // Ποίους εὐφημιῶν στέμμασιν / Ποίους μελωδικοὺς ἄσμασιν / Ποίους προφητικοὺς ἄσμασιν // Τεραρχῶν τὴν καλλονήν, καὶ τῶν πατέρων κλέος / Σπήλαιον εὐτρεπίζον· ἡ Ἀμνὰς γὰρ ἦκει.

Ἀναγνώσματα: Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, καὶ εὐλογία Κυρίου ἐπὶ κεφαλὴν αὐτοῦ / Στόμα δικαίου ἀποστάζει σοφίαν, γλῶσσα δὲ ἀδίκου ἐξολεῖται / Δίκαιος ἐὰν φθάσῃ τελευτῆσαι, ἐν ἀναπαύσει ἔσται.

Λιτή: Ἐνατενίσας ἀκλινῶς τῷ ὕψει τῆς γνώσεως / Ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ καὶ πιστὴ θεράπον / Κανόνα πίστεως, καὶ εἰκόνα πραότητος / Πάτερ Νικόλαε, ἡ μυροθήκη τῶν λειψάνων σου / Πάτερ Νικόλαε, εἰ καὶ τὰ Μύρα σιωπᾷ / Πάτερ Νικόλαε, τοῦ παναγίου Πνεύματος μυροθήκη ὑπάρχων / Εὐ δούλε ἀγαθὴ καὶ πιστὴ / Εἰς αἶνον ἔδραμες τοῦ Κυρίου Νικόλαε // Τῶν ἀνδραγαθημάτων σου, Ὅσιε Πάτερ / Βηθλεὲμ ἐτοιμάζον· εὐτρεπιζέσθω ἡ φάτνη.

Ἀπόστιχα: Χαίροις ἡ ἱερὰ κεφαλὴ / Χαίροις ὁ ἱερώτατος νοῦς / Χαίροις ὁ ζήλου θεῖου πλησθεὶς // Ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, καὶ πιστὴ θεράπον / Ἀνύμφεντε Παρθένε, πόθεν ἦκεις;

Ἀπολυτίκια: Κανόνα πίστεως καὶ εἰκόνα πραότητος / Τὸ ἀπ' αἰῶνος ἀπόκρυφον, καὶ Ἀγγέλοις ἄγνωστον μυστήριον.

ΟΡΘΟΣ

Καθίσματα: Ἀστράπτεις ἐν τῇ γῆ, τῶν θαυμάτων ἀκτίσι / Μαρία τὸ σεπτόν, τοῦ Δεσπότη δοχεῖον // Τῶν πιστῶν προΐστασαι, σκέπων φρουρῶν αὐτοὺς μάκαρ / Προστασία ἄμαχε, τῶν ἐν ἀνάγκαις // Προστάτης θερμότατος, τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ / Ταχὺ δέξαι Δέσποινα, τὰς ἱκεσίας ἡμῶν.

Ἀναβαθμοί: Α' Ἀντίφωνον δ' ἤχου.

Προκείμενο: Τίμιος ἐναντίον Κυρίου.

Πεντηκοστάρια: Ταῖς τοῦ Τεράρχου / Ταῖς τῆς Θεοτόκου // Εὐ δούλε ἀγαθὴ, καὶ πιστὴ· εὐ ἔργατα τοῦ ἀμπελῶνος Χριστοῦ.

Κανόνες:

Ὁ κανόνας τῆς Θεοτόκου. can. inc. Σοφίας τὴν ἄβυσσον/ ἡ τετοκνία. **acr.** Σὺν Νικολάω τῇ Θεοτόκῳ μέλος πόθῳ προσάδω. Ἰωσήφ Ἄπρω θύτης. **Ἰωσήφ Ἄπρω in acrostichide. ἡχ. α'.** Ωιδὴν ἐπινίκιον

Ὁ Α' κανόνας τοῦ ἁγίου. Ἀρχ.: Στεφνφόρος βήματι Χριστοῦ, πάνσοφε. **Ἀκρ.:** Σοί, Νικόλαε, θεῖον ἐξάδω μέλος. **Ἠχ. β'.** Ἐν βυθῷ κατέστρωσέ ποτε. **Ποιητής:** Θεοφάνης

Ὁ Β' κανόνας τοῦ ἁγίου. Ἀρχ.: Ἀπόρω γλώττη καὶ χεῖλεσιν ἐγκώμιον. **Ἀκρ.:** ἀβγ...χψω. **Ἠχ. α'.** Χριστὸς γεννᾶται

Μεσώδια καθίσματα: Ποταμὸν ἰαμάτων ὑπερχειλῆ, καὶ πηγὴν σε θαυμάτων ἀνελλιπῆ / Τὴν Σοφίαν καὶ Λόγον ἐν σῇ γαστρὶ, συλλαβοῦσα ἀφράστως Μήτηρ Θεοῦ.

Κοντάκιο-Οἶκος-Συναξάριο: Ἐν τοῖς Μύροις Ἁγίε, ἱερουργὸς ἀνεδείχθης // Ἀνυμνήσωμεν νῦν τὸν Τεράρχην ἄσμασι, τὸν ἐν Μύροις λαοὶ ποιμένα καὶ διδάσκαλον // Οὗτος ὑπῆρχεν ἐν τοῖς χρόνοις Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν τυράννων, πρότερον τῆ μοναδικῆ πολιτεία διαπρέψας...δοξάζοντες καὶ εὐλογούντες τὸν Θεόν, καὶ τῷ πιστῷ αὐτοῦ θεράποντι τὴν εὐχαριστίαν ἀπονέμοντες / Σοφόν τι χρῆμα ζωγράφων χεῖρ, καὶ δεινὴ μὲν μιμήσασθαι τὴν ἀλήθειαν, δεινὴ δὲ τῶν πραγμάτων ἐναργῆ παραστήσαι τὰ σύμβολα...μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἄμα

τῷ Ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν, καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ἑξαποστειλάρια: Τὸν μέγαν ἀρχιποίμενα, καὶ Τεράρχην ἅπαντες / Μεγάλως σε ἐδόξασεν, ἐν θαύμασιν ὁ Κύριος / Σοφίαν ἐνυπόστατον, καὶ Λόγον ὑπερούσιον.

Αἶνοι: Τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἄνθη, περιϋπτάμενος / Τῆς ἱεράς διπλοῖδος, τὴν ὠραιότητα / Τῶν ἀθεάτων τὰ κάλλη, περιεχόμενος / Ὡς ἐν ὄνειρῳ ἐπέστης, τῷ εὐσεβεῖ Βασιλεῖ // Σαλπίσωμεν ἐν σάλπιγγι ἁσμάτων, σκιρτήσωμεν ἑόρτια, καὶ χορεύσωμεν ἀγαλλόμενοι // Σαλπίσωμεν ἐν σάλπιγγι ἁσμάτων· προκύψασα γὰρ ἄνωθεν, ἡ παντάνασσα Μητροπάρθενος.

Ἀπόστιχα (ἢ Ἰδιόμελα κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἁγίου Ἑλαίου): Εὐ δούλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ / Εἰς αἶνον ἔδραμες τοῦ Κυρίου Νικόλαε // Τῶν ἀνδραγαθημάτων σου, Ὅσιε Πάτερ.

Ἡ παραπάνω ὀριζόντια ἀποδελτίωση (ἢ ἀναλυτικὴ καταλογογράφηση τῆς ἀκολουθίας) ἐπιχειρήθηκε (ὅπως εἶναι προφανές) μὲ βάση τὶς ἀκόλουθες ἀρχές:

Σὲ κάθε ὀρισμένη ὑποενότητα χωρίζω μὲ ἀπλὲς καθέτους τὰ περιεχόμενα σ'αὐτὴν τροπάρια (ποὺ μνημονεύονται βέβαια μὲσῶ τοῦ ἀρκτικοῦ τους), ἐνῶ μὲ διπλὲς καθέτους διακρίνω τὰ ὑφιστάμενα ἐπιμέρους τμήματα τῆς ἴδιας ὑποενότητας (αὐτὰ ποὺ περιλαμβάνουν εἴτε ἄλλη σειρὰ ἰδιομέλων ἢ προσομοίων εἴτε τὰ δοξαστικὰ ἰδιόμελα ἢ προσόμοια κ.ο.κ).

Σχετικὰ μὲ τοὺς συμπεριλαμβανόμενους στὴν ἀκολουθία κανόνες εἶναι σαφὲς ὅτι στὴν παραπάνω προτεινόμενη μεθοδολογία καταλογογράφησης χρησιμοποίησα πρωτογενῶς τὴν ἤδη διαμορφωμένη καὶ εὐρέως χρησιμοποιουμένη τακτικὴ περιγραφῆς τους (δανειζόμενος ἐδῶ τὰ σχετικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν προεκτεθεῖσα ἀρμόδια βιβλιογραφία). Ἡ περιγραφή τῶν ἐπιμέρους περιεχομένων τῶν κανόνων, πάντως, θὰ ἦταν πολὺ εὐκόλο (καὶ πιστεύω δόκιμο καὶ χρήσιμο) νὰ διευρυνθεῖ περαιτέρω, κατὰ τὸ πρότυπο τῆς μνείας τῶν ὑπολοίπων περιεχομένων τοῦ ὅλου ὕμνογραφήματος. Σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἢ περιγραφῆ τῶν κανόνων θὰ μπορούσε νὰ ἐμπλουτισθεῖ κατὰ τὸ ἀκόλουθο δεῖγμα:

Σοφίας τὴν ἄβυσσον, ἢ τετοκνία / Ὑμῶ σε Πανύμνητε, ἦν ἀνυμνοῦσιν // Ὁ οὐρανὸς ὁ καθαρῶτατος / Λόγῳ τὸν Λόγον ἀπεκύησας // Θανάτου μὲν αἰτία, ἢ Εὐὰ τοῖς βροτοῖς / Ἐν πνεύματι Προφήται, προεἰδόν σε Ἀγνή // Ὡς Κιβωτὸς Σεμνὴ ἀγιάσματος / Μητὴρ ἀπειράνδρως ἐν παρθένοις συ // Προστασία τῶν πιστῶν, ἀθυμούντων χαρμονή / Οὐρανὸς ὁ λογικὸς, ὁ Ναὸς ὁ καθαρὸς // Ὁ Ὑψιστος Παράδεισον ἐμψυχον / Στερέωσον τὸν νοῦν μου τρεπόμενον // Ὡς ἔμψυχος θάλαμος, καὶ ἔμπνους ἀλουργίς / Συνέλαβες Ἀχραντε, τὸν ἄπασαν δρακί // Ρεῖθρῳ τῆς σῆς με κατάρδυσσον χάριτος / Ὡς τοῦ Νυμφίου ὠραῖόν τε Θάλαμον.

Στεφνφόρος βήματι Χριστοῦ / Ὁ δοξάζων πάντας τοὺς αὐτόν / Ἴ σωθῆναι πόθον μοι ἐνθεῖς // Νικόλαε μακάριε, τοῦ Δεσπότην γνήσιος / Ἰλάσθητι τοῖς δούλοις σου, τῶν πταισμάτων ἄφεσιν / Κατεύνασον τὸν τάραχον, τῶν παθῶν μου Δέσποινα // Ὁμιλήσας, καθαρῶς ταῖς ἀκτίσι τοῦ Πνεύματος / Λυτρούμενος, ἐκ θανάτου ὡς ὤφθης τὸ πρότερον / Ἀπήστραψας, ἀρετῶν λαμπηδόνας Πανόλβιε / Ἐλήλυθεν, ἐπὶ σοὶ ὁ Δεσπότης καὶ Κύριος // Θεοπρεπεῖ, πολιτεία Τρισμάκαρ λελαμπρυσμένος / Ἐν οὐρανοῖς, τὴν αἰδῖον δόξαν νῦν ἐποπτεῶν / Ἴνα τὴν σὴν, ἐκζητήσῃς εἰκόνα συγκεχωσμένην // Ὁ τῆς νίκης Νικόλαε στέφανος / Νεκρωθέντα με Μάκαρ τοῖς πταισμάσι / Ἐπὶ σοὶ τὰς ἐλπίδας ἀνέθηκα // Ἐυρῶ πειρασμῶν,

περιπέπτωκα δεινῶς κατακεντούμενος / Αδύτου φωτός ταῖς ἀύλοις ἀστραπαῖς περιλαμπόμενος / Δυσώπει Χριστόν, τὸν Υἱόν σου καὶ Θεὸν Θεογεννήτρια // Ως εὐμενῆς καὶ συμπαθῆς / Μυσταγωγὸς τῶν ὑπὲρ νοῦν / Ἐξασθενεῖ μου νῦν ὁ νοῦς // Λαμπάσι τῆς χάριτος, Θεόφρον φωτιζόμενος / Ὁ ἐν Παραδείσῳ, τῆς τρυφῆς νῦν ἀυλιζόμενος / Σοφίαν καὶ δύναμιν, καὶ Λόγον ἐνυπόστατον.

Ἀπόρω γλώττη καὶ χεῖλεσιν / Βροτὸς ὑπάρχων οὐράνιος / Γνωρίζει πᾶσα ἡφῆλιος / Τριάδα σέβω τὴν ἄκτιστον / Ἀσπόρως Λόγον συνείληφας // Δέλτον ἐν καρδίᾳ, κεκτημένος Θεόφρον πολλῶν ἀρετῶν / Ἐδειξεν ἡ χάρις, ἐπὶ σὲ παραδόξως τὰ θαύματα / Ζῆς καὶ μετὰ πότμον, ἐν ὄνειροις σαφῶς ὀπτανόμενος / Ἦλεως γενοῦ μοι, Παναγία Τριάς ὁ Θεὸς ἡμῶν / Νέμοις Θεοτόκε, σωτηρίας ἐλπίδα τοῖς δούλοις σου // Ἡ κλησίς μου μόνη ἀληθῶς / Θρόνῳ παριστάμενος Θεοῦ / Ἰάματα βρῦεις πανταχοῦ / Ἀνάρχου Θεότητος ἀρχὴν / Σὺ ὄντως ἐπέκεινα βροτῶν // Κηρύττει σου Πάτερ, τὰ θαύματα νῦν / Λιμὴν τῶν χηρῶν, καὶ Πατὴρ τῶν ὀρφανῶν / Μετέστης ἐκ γῆς, πρὸς ἀύλους σκηνάς / Συνάναρχα τρία, ὁμόθρονα μὲν / Βροτῶν σωτηρία, καὶ πάντων ἐλπίς // Νέος Ἀβραάμ, ἐδείχθης Νικόλαε / Ξένα καὶ φρικτὰ, ἐργάζῃ τεράστια / Ὅμματι νοός, προβλέπων τὰ μέλλοντα / Σέβω καὶ τιμῶ, Τριάδα ἀμέριστον / Κλίνας οὐρανοῦς, ἐν μήτρᾳ σου Πάναγγε // Παντοίων χαλεπῶν τε νοσημάτων / Ψυσάμενος τοὺς πάλαι στρατηλάτας / Σοφίας τῷ κρατῆρι πλησιάσας / Τριάς σὲ ἀνυμνοῦμεν τρισαγία / Ἐκ πάντων δεχομένη τὰς δεήσεις // Τάγματα Πατριαρχῶν καὶ Αποστόλων / Ὑψιστε Παμβασιλεῦ μεγαλοκράτορ / Φωτὶ ἐλλαμφθεις τῷ ἀπροσίτῳ / Ζωὴν καὶ ζωὰς καὶ ἐν καὶ τρία φῶτα / Πράγματος ξενοπρεποῦς ἡ Βάτος τύπον // Χορεύσατε πνεύματι, πάντες φιλέορτοι / Ψαλάτωσαν ὕμνοις, τὰ πέρατα ἅπαντα / Ως ἄξιον δέχου, τὸν ὕμνον Νικόλαε / Ἐνίζεται ὁμοουσίῳ θελήματι, ἡ Τριάς μερίζεται / Διέσωσται πᾶσα, ἡ κτίσις τῷ τόκῳ σου.

Ἐφαρμόζω κι ἐδῶ τὴν ἴδια τακτικὴ· δηλαδή ἀφενὸς μὲν μνημονεύω ἀναλυτικὰ (καὶ πάλι βέβαια μέσω τοῦ ἀρκτικοῦ τους) τὰ περιεχόμενα σὲ κάθε ὠδὴ τροπάρια (χωρίζοντάς τα μεταξύ τους μὲ ἀπλὲς καθέτους), ἀφετέρου δὲ διακρίνω μὲ διπλὲς καθέτους τὸν ὑφιστάμενο καταμερισμὸ κάθε κανόνα στὶς ἐπιμέρους τοῦ ὠδῆς.

Ἀπομένουν τὰ ἐπιπλέον (ἐντελῶς ἀπαραίτητα γιὰ τὸν προσδιορισμὸ καὶ τὴν περιγραφὴ τοῦ κανόνα) στοιχεῖα, δηλαδή ὁ ὕμνογράφος, ὁ ἦχος καὶ ἡ ἀκολουθία κατὰ τὴν ὁποία ὁ κανόνας ποιεῖται, καθὼς καὶ ἡ ἀκροστιχίδα τοῦ ποιήματος· σὲ μιὰν διαδικασίᾳ ἀναλυτικῆς καταλογογράφησης (σὰν τὴν προτεινόμενη ἐδῶ) τὰ παραπάνω στοιχεῖα θὰ μπορούσαν κατὰ μιὰν πρώτη ἐκτίμηση νὰ ληφθοῦν ἀπὸ τὴν ἀρμόδια προμετωπίδα τοῦ ὕμνογραφήματος, ἐκείνη δηλαδή τὴ βραχεῖα ἢ ἐκτενέστερη ἀρκτικὴ ἀναγραφή του ποὺ ἅπαντὰ συνηθέστατα τόσο στὶς χειρόγραφες ὅσο καὶ στὶς ἐντυπες σχετικὲς πηγές.

Γιὰ παράδειγμα, προκειμένου περὶ τῶν δύο κανόνων τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου (καὶ ἐφόσον ὁ ἐπίσης περιεχόμενος στὴν ἴδια ἀκολουθία κανόνας τῆς Θεοτόκου εἶναι -ὅπως ἔχει ἤδη ὑποδείξει ἡ Παπαηλιοπούλου [ὁ.π., σ. 115, ὑπόσημ. 248]- ἐλλιπῆς), ἡ περιγραφὴ καὶ ἀναλυτικὴ καταλογογράφησή τους θὰ μπορούσε νὰ διαμορφωθεῖ ὡς ἑξῆς:

Κανὼν τοῦ Ἁγίου, οὗ ἡ Ἀκροστιχίς· Σοὶ Νικόλαε θεῖον ἐξάδω μέλος, Θεοφάνους. Ὡδιῆ α΄. Ἦχος β΄. Ἐν βυθῷ κατέστρωσέ ποτε.

Στεφφφόρος βῆματι Χριστοῦ / Ὁ δοξάζων πάντας τοὺς αὐτόν / Ἰ σωθῆναι πόθον μοι ἐνθεῖς // Νικόλαε μακάριε, τοῦ Δεσπότη γνήσιος / Ἰλάσθητι τοῖς δούλοις σου, τῶν πταισμάτων ἄφεσιν / Κατεύνασον τὸν τάραχον, τῶν παθῶν μου Δέσποινα // Ὁμιλήσας, καθαρῶς ταῖς ἀκτίσι τοῦ Πνεύματος / Λυτρούμενος, ἐκ θανάτου ὡς ἄφθης τὸ πρότερον / Ἀπῆστραψας, ἀρετῶν λαμπηδόνας Πανόλβιε / Ἐλήλυθεν, ἐπὶ σοὶ ὁ

Δεσπότης καὶ Κύριος // Θεοπρεπεῖ, πολιτεία Τρισμάκαρ λελαμπρυσμένος / Ἐν οὐρανοῖς, τὴν αἰδίων
δόξαν νῦν ἐποπτεύων / Ἴνα τὴν σὴν, ἐκζητήσης εἰκόνα συγκεχωσμένην // Ὁ τῆς νίκης Νικόλαε στέφανος
/ Νεκρωθέντα με Μάκαρ τοῖς πταισμάσι / Ἐπὶ σοὶ τὰς ἐλπίδας ἀνέθηκα // Ἐυρῶ πειρασμῶν,
περιπέπτωκα δεινῶς κατακεντούμενος / Ἄδύτου φωτὸς ταῖς αὐλοῖς ἀστραπαῖς περιλαμπόμενος /
Δυσώπει Χριστόν, τὸν Υἱόν σου καὶ Θεὸν Θεογεννήτρια // Ὡς εὐμενῆς καὶ συμπαθῆς / Μυσταγωγὸς τῶν
ὑπὲρ νοῦν / Ἐξασθενεῖ μου νῦν ὁ νοῦς // Λαμπάσι τῆς χάριτος, Θεόφρον φωτιζόμενος / Ὁ ἐν Παραδείσῳ,
τῆς τρυφῆς νῦν ἀλιζόμενος / Σοφίαν καὶ δύναμιν, καὶ Λόγον ἐνυπόστατον.

**Ἔτερος Κανὼν τοῦ Ἁγίου, οὗ ἡ Ἀκροστιχὶς κατὰ ἀλφάβητον, χωρὶς τῶν Τριαδικῶν καὶ τῶν
Θεοτοκίων. Ωιδῆ α΄. Ἦχος α΄. Χριστὸς γεννᾶται δοξάσατε.**

Ἀπόρῳ γλώττη καὶ χεῖλεσιν / Βροτὸς ὑπάρχων οὐράνιος / Γνωρίζει πᾶσα ἡφῆλιος / Τριάδα σέβω τὴν
ἄκτιστον / Ἀσπόρως Λόγον συνείληφας // Δέλτον ἐν καρδίᾳ, κεκτημένος Θεόφρον πολλῶν ἀρετῶν /
Ἔδειξεν ἡ χάρις, ἐπὶ σὲ παραδόξως τὰ θαύματα / Ζῆς καὶ μετὰ πότμον, ἐν ὀνείροις σαφῶς ὀπτανόμενος /
Ἦλεως γενοῦ μοι, Παναγία Τριάς ὁ Θεὸς ἡμῶν / Νέμοις Θεοτόκε, σωτηρίας ἐλπίδα τοῖς δούλοις σου // Ἡ
κλήσις μου μόνη ἀληθῶς / Ἐρόνω παριστάμενος Θεοῦ / Ἰάματα βρῦεις πανταχοῦ / Ἀνάρχου Θεότητος
ἀρχὴν / Σὺ ὄντως ἐπέκεινα βροτῶν // Κηρύττει σου Πάτερ, τὰ θαύματα νῦν / Λιμὴν τῶν χηρῶν, καὶ
Πατὴρ τῶν ὀρφανῶν / Μετέστης ἐκ γῆς, πρὸς αὐλοῦς σκηναῖς / Συνάναρχα τρία, ὁμόθρονα μὲν / Βροτῶν
σωτηρία, καὶ πάντων ἐλπίς // Νέος Ἀβραάμ, ἐδείχθης Νικόλαε / Ἐνὰ καὶ φρικτὰ, ἐργάζη τεράστια /
Ὅμματι νοός, προβλέπων τὰ μέλλοντα / Σέβω καὶ τιμῶ, Τριάδα ἀμέριστον / Κλίνας οὐρανοῦς, ἐν μήτρα
σου Πάναγγε // Παντοίων χαλεπῶν τε νοσημάτων / Ῥυσάμενος τοὺς πάλαι στρατηλάτας / Σοφίας τῷ
κρατῆρι πλησιάσας / Τριάς σὲ ἀνυμνοῦμεν τρισαγία / Ἐκ πάντων δεχομένη τὰς δεήσεις // Τάγματα
Πατριαρχῶν καὶ Ἀποστόλων / Ὑψιστε Παμβασιλεῦ μεγαλοκράτορ / Φωτὶ ἐλλαμφθεις τῷ ἀπροσίτῳ /
Ζωὴν καὶ ζωὰς καὶ ἐν καὶ τρία φῶτα / Πράγματος ξενοπρεποῦς ἡ Βάτος τύπον // Χορεύσατε πνεύματι,
πάντες φιλέορτοι / Ψαλάτωσαν ὕμνοις, τὰ πέρατα ἅπαντα / Ὡς ἄξιον δέχου, τὸν ὕμνον Νικόλαε /
Ἐνιζέται ὁμοουσίῳ θελήματι, ἡ Τριάς μερίζεται / Διέσωσται πᾶσα, ἡ κτίσις τῷ τόκῳ σου.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἀποδελτιώνονται καὶ περιγράφονται ἀναλυτικὰ κατὰ τὴν καταλογογράφηση πλήρη τὰ δεδομένα καὶ περιεχόμενα τοῦ ποιήματος (ἐνῶ, παράλληλα, μὲ τὴν ἐντονότερη ἐπισήμανση τῶν ἀρκτικῶν κάθε ἐπιμέρους τροπαρίου τοῦ κανόνα ἐπαληθεύεται ἐπιπροσθέτως καὶ ἡ ἀρχικὰ σημειούμενη ἀκροστιχίδα).

Πάντως, οἱ προεκτεθεῖσες σκέψεις, προτάσεις καὶ ὑποθέσεις ἐργασίας ἀναδεικνύουν καὶ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἄλλους προβληματισμοὺς πάνω στὴν ὑπὸ διαμόρφωση μεθοδολογία καταλογογράφησης ὕμνογραφικοῦ ὑλικοῦ, πού θὰ προσπαθίσω ἐδῶ νὰ τοὺς ἐπισημάνω ἀδρομερῶς· ἔτσι, μὲ ἀφορμὴ ὅσα προσημειώθηκαν γιὰ τὸ τμήμα τῆς ἀκολουθίας πού περιλαμβάνει τὸν κανόνα, παραμένει ζητούμενο καὶ διερευνητέο κατὰ πόσον εἶναι ἐπιβεβλημένη καὶ χρήσιμη ἡ τακτικὴ τῆς μεταγραφῆς καὶ μεταφορᾶς στὴν ἐπιχειρούμενη καταλογογράφηση τυχόντος ὕμνογραφικοῦ ὑλικοῦ τῶν ὁποίωνδῆποτε ἀπαντωσῶν ἀρκτικῶν ἀναγραφῶν· ἐξηγοῦμαι:

Τέτοιου τύπου ἀναγραφῆς συναντοῦμε συνήθως στὶς ἀρχὲς τῶν ἤδη ἐπισημανθεισῶν ἐνοτήτων τῆς ἀκολουθίας· ἐπὶ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου Νικολάου, γιὰ παράδειγμα, στὴν ἀρχὴ τῆς πρώτης καὶ δεύτερης ἀντίστοιχα ἐνοτήτας τῆς (μικρὸς καὶ μεγάλος ἔσπερινός) θὰ μπορούσαν

νά προστεθοῦν (ἀντιγεγραμμένα ἀπὸ τῆ σχετικῆ ἔντυπη πηγῆ) καὶ τὰ ἀκόλουθα:

Τῆ ΣΤ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς μνήμη τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου, Ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας, τοῦ Θαυματουργοῦ. Ἐν τῷ μικρῷ ἔσπερινῷ ἰστώμεν στίχους δ' καὶ ψάλλομεν Στιχηρὰ Προσόμοια. Ἦχος δ' Ως γενναῖον ἐν Μάρτυσιν.

Ἐν τῷ μεγάλῳ ἔσπερινῷ στιχολογοῦμεν τὴν α' στάσιν τοῦ, *Μακάριος ἀνὴρ*. Εἰς δὲ τό, *Κύριε ἐκέκραξα*, ἰστώμεν στίχους ς' καὶ ψάλλομεν Στιχηρὰ Προσόμοια. Ἦχος β' Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου σε νεκρόν.

Ἡ οὐσία τοῦ ἐν προκειμένῳ ἐρωτήματος ἐντοπίζεται (ὅπως εἶναι προφανές) ὄχι ἀπλῶς στὸν χαρακτήρα τῆς διαδικασίας καταλογογράφησης (ἀναλυτικῆ ἢ συνοπτικῆ) ἀλλὰ κυρίως στὴ φύση τῆς ἐπιχειρούμενης ἐρευνητικῆς ἐργασίας. Ἀπλούστερα· τί ἀναζητοῦμε μέσῳ τῶν παραπάνω ἀρκτικῶν ἀναγραφῶν, ποιά στοιχεῖα τους μᾶς εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνεν; Ὅχι βέβαια ἡ τυπικὴ (συνήθης καὶ ἐπαναλαμβανόμενη) φρασεολογία περιγραφῆς τοῦ ὑμνογραφικοῦ ὑλικοῦ, οὔτε ἀκόμη καὶ τὰ δεδομένα τῆς σχετικῆς τυπικῆς διάταξης (πού, ὡς προαπαιτούμενα, κάλλιστα ὑπονοοῦνται)· σαφέστατα μᾶς ἐνδιαφέρουν κυρίως πληροφορίες σχετιζόμενες μὲ τὴν κατασκευὴ καὶ τὴ δυνατότητα ἀνάγνωσης καὶ ἐνεργοποίησης (ἄρα καὶ κατανόησης) τοῦ περιγραφόμενου ὑμνογραφικοῦ ὑλικοῦ.

Ἔτσι, ἂν στὴν περίπτωσι τοῦ κανόνα ἀναζητοῦμε (κατὰ τὴ λογικὴ σειρὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ ποιήματος) τρία τινά: τὸν ὑμνογράφο, τὴν ἀκροστιχίδα καὶ τὴν ἀκολουθία πάνω στὴν ὁποία κατασκευάζεται τὸ ποίημα, ἀναρωτιέμαι: θὰ ἦταν δυνατόν, δόκιμο καὶ χρήσιμο (ιδίως ὑπὸ τὴν προοπτικὴ διαμόρφωσης μιᾶς κατὰ τὸ δυνατόν συνοπτικῆς τακτικῆς καταλογογράφησης τοῦ σχετικοῦ ὑλικοῦ) τὰ παραπάνω τρία στοιχεῖα νὰ ἀποτυπώνονται στὸν πιθανολογούμενο ἐδῶ κατάλογο μὲ ἀπευθείας μνεῖα τους (χωρισμένα ἴσως μὲ διπλὲς καθέτους), ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ οἰκείου ποιήματος;

γιὰ παράδειγμα (πάνω στὸν πρῶτο κανόνα τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου Νικολάου) ὡς ἑξῆς:
Θεοφάνης // Σοὶ Νικόλαε θεῖον ἐξάδω μέλος. Θεοφάνους // Ἦχος β'. Ἐν βυθῷ κατέστρωσέ ποτε.

Ἐπιπλέον, γιὰ τὴν περίπτωσι τῶν προσομοίων κυρίως ἢ καὶ τῶν ιδιομέλων πού στοιχειοθετοῦν τὰ ὑπόλοιπα τμήματα τῆς ἀκολουθίας, διερωτῶμαι: δὲν θὰ ἦταν σκόπιμο (ἕως καὶ ἐπιβεβλημένο) νὰ ἐπισημαίνεται ἀντίστοιχα τόσο τὸ αὐτόμελο ἢ ὁ πρόλογος πρὸς τὸν ὁποῖον αὐτὰ τρέπονται, ἀκόμη δὲ καὶ ὁ ἦχος κατὰ τὸν ὁποῖον ψάλλονται;

Για παράδειγμα, στην ένότητα του μεγάλου έσπερινού της ακολουθίας του αγίου Νικολάου, και ειδικότερα στην ύποενότητα των έσπερίων, θά έπρεπε να προστεθούν και τὰ έξης:

Ήχος β΄. *Ότε εκ του ξύλου σε νεκρόν. Μύροις, παροικήσας αισθητῶς / Νίκη, φερωνύμως ἀληθῶς / Ώφθης, Κωνσταντίνω Βασιλεῖ / Μέγας, ἀντιλήπτωρ και θερμός //* **Ήχος β΄. Ποίσις εὐφημιῶν.** *Ποίσις εὐφημιῶν στέμμασιν / Ποίσις μελωδικοῖς ἄσμασιν / Ποίσις προφητικοῖς ἄσμασιν //* **Ήχος πλ. β΄.** *Τεραρχῶν τήν καλλονήν, και τῶν πατέρων κλέος / Ήχος πλ. β΄.* *Σπήλαιον εὐτρεπίζον· ἡ Ἀμνάς γάρ ἤκει.*

Ἀπό τὰ παραπάνω ἀνακύπτει, φρονῶ, ἕνα βασικό ερώτημα για τή γενικότερη φύση τῆς ἐπιχειρούμενης καταλογογράφησης: θά διέπεται ἀπό “μινιμαλιστική” ἢ “μαξιμαλιστική” διάθεση; Προσωπικά κλίνω πρὸς τὸ συναμφοτέρω· πιστεύω ὅτι ὡς πρὸς μὲν τὸ περιεχόμενό της τὴν θέλουμε ἀναλυτική και κατὰ τὸ δυνατόν πληρέστερη και ἐπαρκέστερη, ὡς πρὸς δὲ τὴ δομὴ και μορφολογία της ὀφείλει νὰ εἶναι λιτὴ και πυκνὴ, οἰονεὶ κωδικοποιημένη, ὑπερβαίνοντας ὅσα στοιχεῖα τυγχάνουν γνωστά, δεδομένα και αὐτονόητα. Ὑπ’ αὐτὴν τὴν ἔννοια ὄχι μόνον ἡ τιτλοφόρηση τῶν ἐπιμέρους ἐνοτήτων ἢ ὑποενοτήτων τῆς ακολουθίας εἶναι περιττὴ, ἀλλὰ και ἡ ιδιαίτερη ἀναγραφή τοῦ ἤχου κάθε αὐτομέλου/προλόγου ἢ τοῦ ἤχου τῆς ακολουθίας τοῦ κανόνα παρέλκει, καθὼς τὸ συγκεκριμένο ὑλικὸ ἔχει ἤδη ὀριστικὰ μορφοποιηθεῖ (στὴ συνήθη διάταξη τοῦ -λειτουργικοῦ και μουσικοῦ- βιβλίου τοῦ Εἰρμολογίου) νὰ ψάλλεται σὲ προκαθορισμένους ἤχους.

Ἀντίθετα, ἡ ἔνδειξη τοῦ ἤχου εἶναι προφανῶς ἀπαραίτητη για τὰ ἀπαντῶντα στὴν ἀκολουθία ἰδιόμελα· προκειμένου δὲ ἡ διαδικασία τῆς καταλογογράφησης νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ ὅποιαδήποτε περιττολογία, θά ἦταν ἐδῶ δυνατόν νὰ υἰοθετηθεῖ ἕνα ἀριθμητικὸ σύστημα μνείας τῶν ὀκτῶ ἤχων τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελοποιίας (μὲ ἀραβικοὺς ἀριθμοὺς ἀπὸ τὸ 1 ἕως τὸ 8, ἕνα σύστημα πού ἤδη χρησιμοποιεῖται εὐρέως στὰ διεθνή βυζαντινομουσικολογικὰ δεδομένα), κατὰ τὸ ὅποιο ὁ ἤχος ἐκάστου ἰδιομέλου θά μπορούσε νὰ σημειώνεται ὡς ἐκθέτης στὴν ἀρχὴ κάθε σχετικοῦ ἀρκτικοῦ.

Ἔτσι, τὸ παραπάνω παράδειγμα ἀπὸ τὴν ἐνόητα τοῦ μεγάλου έσπερινού της ακολουθίας του αγίου Νικολάου (ύποενότητα έσπερίων), θά ἀναμορφωνόταν έξης:

Ότε εκ του ξύλου σε νεκρόν: *Μύροις, παροικήσας αισθητῶς / Νίκη, φερωνύμως ἀληθῶς / Ώφθης, Κωνσταντίνω Βασιλεῖ / Μέγας, ἀντιλήπτωρ και θερμός //* **Ποίσις εὐφημιῶν:** *Ποίσις εὐφημιῶν στέμμασιν / Ποίσις μελωδικοῖς ἄσμασιν / Ποίσις προφητικοῖς ἄσμασιν //* *Ἱεραρχῶν τήν καλλονήν, και τῶν πατέρων κλέος / ἹΣπήλαιον εὐτρεπίζον· ἡ Ἀμνάς γάρ ἤκει.*

Μὲ βάση τις παραπάνω παρατηρήσεις καὶ ὑποθέσεις ἐργασίας ἡ δειγματικὰ ἐν προκειμένῳ καταλογογραφούμενη ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Νικολάου θὰ περιγραφόταν κατὰ τὸ ἀκόλουθο σχῆμα:

Ὡς γενναῖον ἐν Μάρτυσιν: Μύρω θείῳ σε ἔχρισε / Ὡς λαμπτήρᾳ σε ἄδυτον / Καὶ παρῶν καὶ φαινόμενος // ⁶Κληρονόμῳ Θεοῦ, συγκληρονόμῳ Χριστοῦ / ⁶Θεοτόκε σὺ εἶ ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή.

Τριήμερος ἀνέστης Χριστέ: Νικόλαε μακάριε / Ἐχθρῶν ἐπιζητούντων με / Λιμένα σὲ ἀχειμαστον // Ζηλώσας ὁ ἀντίδικος.

⁴Κανόνα πίστεως καὶ εἰκόνα πραότητος.

Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου σε νεκρόν: Μύροις, παρρησίας αἰσθητῶς / Νίκη, φερωνύμῳς ἀληθῶς / Ὡφθης, Κωνσταντίνῳ Βασιλεῖ / Μέγας, ἀντιληπτῶρ καὶ θερμός // **Ποίους εὐφημιῶν:** Ποίους εὐφημιῶν στέμμασιν / Ποίους μελωδικοῖς ἄσμασιν / Ποίους προφητικοῖς ἄσμασιν // ⁶Τεραρχῶν τὴν καλλονήν, καὶ τῶν πατέρων κλέος / ⁶Σπήλαιον εὐτρεπίζου· ἡ Ἀμνάς γὰρ ἦκει.

Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, καὶ εὐλογία Κυρίου ἐπὶ κεφαλὴν αὐτοῦ / Στόμα δικαίου ἀποστάζει σοφίαν, γλώσσα δὲ ἀδίκου ἐξολεῖται / Δίκαιος ἐὰν φθάσῃ τελευτήσαι, ἐν ἀναπαύσει ἔσται.

¹Ἐνατενίσας ἀκλινῶς τῷ ὕψει τῆς γνώσεως / ¹Ἀνθρωπε τοῦ Θεοῦ καὶ πιστὲ θεράπον / ²Κανόνα πίστεως, καὶ εἰκόνα πραότητος / ²Πάτερ Νικόλαε, ἡ μυροθήκη τῶν λειψάνων σου / ²Πάτερ Νικόλαε, εἰ καὶ τὰ Μύρα σιωπᾶ / ⁴Πάτερ Νικόλαε, τοῦ παναγίου Πνεύματος μυροθήκη ὑπάρχων / ⁶Εὐ δούλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ / ⁸Εἰς αἶνον ἔδραμες τοῦ Κυρίου Νικόλαε // ⁸Τῶν ἀνδραγαθημάτων σου, Ὅσιε Πάτερ / ⁸Βῆθλεέμ ἐτοιμάζου· εὐτρεπίζέσθω ἡ φάτνη.

Χαίροις ἀσκητικῶν: Χαίροις ἡ ἱερὰ κεφαλὴ / Χαίροις ὁ ἱερώτατος νοῦς / Χαίροις ὁ ζῆλος θείου πλησθεῖς // ⁶Ἀνθρωπε τοῦ Θεοῦ, καὶ πιστὲ θεράπον / ⁶Ἀνύμφευτε Παρθένε, πόθεν ἦκεις;

⁴Κανόνα πίστεως καὶ εἰκόνα πραότητος / Τὸ ἀπ' αἰῶνος ἀπόκρυφον, καὶ Ἀγγέλοις ἄγνωστον μυστήριον.

Τὸν τάφον σου Σωτήρ: Ἀστράπτεις ἐν τῇ γῇ, τῶν θαυμάτων ἀκτίσι / Μαρία τὸ σεπτόν, τοῦ Δεσπότη δοχεῖον //

Ἐπεφάνης σήμερον: Τῶν πιστῶν προῖστασαι, σκέπων φρουρῶν αὐτοὺς μάκαρ / Προστασία ἄμαχε, τῶν ἐν ἀνάγκαις // **Ταχὺ προκατάλαβε:** Προστάτης θερμότητος, τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ / Ταχὺ δέξαι Δέσποινα, τὰς ἱκεσίας ἡμῶν.

⁴Ἀ' Ἀντίφωνον.

⁴Τίμιος ἐναντίον Κυρίου.

²Ταῖς τοῦ Τεράρχου / ²Ταῖς τῆς Θεοτόκου // ⁶Εὐ δούλε ἀγαθὲ, καὶ πιστὲ· εὐ ἐργάτα τοῦ ἀμπελῶνος Χριστοῦ.

Ἰωσήφ Ἄπρω // Σὺν Νικόλαῳ τῇ Θεοτόκῳ μέλος πόθῳ προσάδω. Ἰωσήφ Ἄπρω θύτης // Ωιδὴν ἐπινίκιον:

Σοφίας τὴν ἄβυσσον, ἡ τετοκυία / Ὑμῶ σε Πανύμνητε, ἦν ἀνυμνοῦσιν // Ὁ οὐρανὸς ὁ καθαρῶτατος / Λόγῳ τῶν λόγων ἀπεκύησας // Θανάτου μὲν αἰτία, ἡ εὐὰ τοῖς βροτοῖς / Ἐν πνεύματι Προφῆται, προεῖδόν σε Ἀγνή // Ὡς Κιβωτὸς Σεμνὴ ἀγιάσματος / Μήτηρ ἀπειράνδρως ἐν παρθένοις συ // Προστασία τῶν πιστῶν, ἀθυμούντων χαρμονή / Οὐρανὸς ὁ λογικὸς, ὁ Ναὸς ὁ καθαρὸς // Ὁ Ὑψίστος Παράδεισον ἐμψυχον / Στερέωσον τὸν νοῦν μου τρεπόμενον // Ὡς ἐμψυχος θάλαμος, καὶ ἐμπνους ἀλουργίς / Συνέλαβες Ἀχραντε, τὸν ἄπασαν δρακί // Ρεῖθρω τῆς σῆς με κατάρδευσον χάριτος / Ὡς τοῦ Νυμφίου ὠραῖόν τε Θάλαμον.

Θεοφάνης // Σοὶ Νικόλαε θεῖον ἐξάδω μέλος. Θεοφάνους // Ἐν βυθῷ κατέστρωσέ ποτε: Στεφνήφορος βήματι Χριστοῦ / Ὁ δοξάζων πάντας τοὺς αὐτόν / Ἰσωθῆναι πόθον μοι ἐνθεῖς // Νικόλαε μακάριε, τοῦ Δεσπότη γνήσιος / Ἰλάσθητι τοῖς δούλοις σου, τῶν πταισμάτων ἄφεςιν / Κατεύνασον τὸν τάραχον, τῶν παθῶν μου Δέσποινα // Ὁμιλήσας, καθαρῶς ταῖς ἀκτίσι τοῦ Πνεύματος / Ἀντρούμενος, ἐκ θανάτου ὡς ὄφθης τὸ πρότερον / Ἀπήστραψας, ἀρετῶν λαμπηδόνας Πανόλβιε / Ἐλήλυθεν, ἐπὶ σοὶ ὁ Δεσπότης καὶ Κύριος // Θεοπρεπεῖ, πολιτεία Τρισμάκαρ λελαμπρυσμένος / Ἐν οὐρανοῖς, τὴν αἰδίου δόξαν νῦν ἐποπτεύων / Ἴνα τὴν σὴν, ἐκζητήσης εἰκόνα συγκεχωσμένην // Ὁ τῆς νίκης Νικόλαε στέφανος / Νεκρωθέντα με Μάκαρ τοῖς πταισμάσι / Ἐπὶ σοὶ τὰς ἐλπίδας ἀνέθηκα // Ἐυρῶ πειρασμῶν, περιπέπτωκα δεινῶς κατακεντούμενος / Ἄδυτον φωτὸς ταῖς ἀύλοις ἀστραπαῖς περιλαμπόμενος / Δυσώπει Χριστόν, τὸν Υἱόν σου καὶ Θεὸν Θεογεννήτρια // Ὡς εὐμενῆς καὶ συμπαθῆς / Μυσταγωγὸς τῶν ὑπὲρ νοῦν / Ἐξασθενεῖ μου νῦν ὁ νοῦς // Λαμπάσι τῆς χάριτος, Θεόφρον φωτιζόμενος / Ὁ ἐν Παραδείσῳ, τῆς τρυφῆς νῦν ἀυλιζόμενος / Σοφίαν καὶ δύναμιν, καὶ Λόγον ἐνυπόστατον.

Κατ' ἀλφάβητον (χωρὶς τῶν Τριαδικῶν καὶ τῶν Θεοτοκίῳν) // Χριστὸς γεννᾶται δοξάσατε: Ἀπόρω γλώττη καὶ χεῖλεσιν / Βροτὸς ὑπάρχων οὐράνιος / Γνωρίζει πᾶσα ἡφήλιος / Τριάδα σέβω τὴν ἄκτιστον / Ἀσπῶρος Λόγον συνειληφας // Δέλτον ἐν καρδίᾳ, κεκτημένος Θεόφρον πολλῶν ἀρετῶν / Ἐδειξεν ἡ χάρις, ἐπὶ σὲ παραδόξως τὰ θαύματα / Ζῆς καὶ μετὰ πότμον, ἐν ὀνείροις σαφῶς ὀπτανόμενος / Ἰλεως γενοῦ μοι, Παναγία Τριάς ὁ Θεὸς ἡμῶν / Νέμοις Θεοτόκε, σωτηρίας ἐλπίδα τοῖς δούλοις σου // Ἡ κλήσις μου μόνη ἀληθῶς / Ἰθρόνῳ παριστάμενος Θεοῦ / Ἰάματα βρῦεις πανταχοῦ / Ἀνάρχου Θεότητος ἀρχὴν / Σὺ ὄντως ἐπέκεινα βροτῶν // Κηρύττει σου Πάτερ, τὰ θαύματα νῦν / Λιμὴν τῶν χηρῶν, καὶ Πατὴρ τῶν ὀρφανῶν / Μετέστης ἐκ γῆς, πρὸς ἀύλους σκηνάς / Συνάναρχα

τρία, ὁμόθρονα μὲν / Βροτῶν σωτηρία, καὶ πάντων ἐλπίς // Νέος Αβραάμ, ἐδείχθη Νικόλαε / Ξένα καὶ φρικτά, ἐργάζη τεράστια / Ὄμματι νοός, προβλέπων τὰ μέλλοντα / Σέβω καὶ τιμῶ, Τριάδα ἀμέριστον / Κλίνας οὐρανοῦς, ἐν μήτρα σου Πάναγνε // Παντοίων χαλεπῶν τε νοσημάτων / Ῥυσάμενος τοὺς πάλαι στρατηλάτας / Σοφίας τῶ κρατῆρι πλησιάσας / Τριάς σὲ ἀνυμνοῦμεν τρισαγία / Ἐκ πάντων δεχομένη τὰς δεήσεις // Τάγματα Πατριαρχῶν καὶ Αποστόλων / Ὑψιστε Παμβασιλεῦ μεγαλοκράτορ / Φωτὶ ἐλλαμφθεις τῶ ἀπροσίτῳ / Ζωὴν καὶ ζωὰς καὶ ἐν καὶ τρία φῶτα / Πράγματος ξενοπρεποῦς ἢ Βάτος τύπον // Χορεύσατε πνεύματι, πάντες φιλέορτοι / Ψαλάτῳσαν ὕμνοις, τὰ πέρατα ἅπαντα / Ως ἄξιον δέχου, τὸν ὕμνον Νικόλαε / Ἐνίζεται ὁμοουσίῳ θελήματι, ἢ Τριάς μερίζεται / Διέσωσται πᾶσα, ἢ κτίσις τῶ τόκῳ σου.

Τὴν Σοφίαν καὶ Λόγον: Ποταμὸν ἱαμάτων ὑπερχειλῆ, καὶ πηγὴν σε θανάτων ἀνελλιπῆ / Τὴν Σοφίαν καὶ Λόγον ἐν σῆ γαστρὶ, συλλαβοῦσα ἀφράστως Μήτηρ Θεοῦ.

Ἡ Παρθένος σήμερον: Ἐν τοῖς Μύροις Ἁγίε, ἱερουργὸς ἀνεδείχθης // Ἐνυμνήσωμεν νῦν τὸν Τεράρχην ἄσμμασι, τὸν ἐν Μύροις λαοὶ ποιμένα καὶ διδάσκαλον // Οὗτος ὑπῆρχεν ἐν τοῖς χρόνοις Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν τυράννων, πρότερον τῆ μοναδικῆ πολιτείας διαπρέψας...δοξάζοντες καὶ εὐλογούντες τὸν Θεόν, καὶ τῶ πιστῶ αὐτοῦ θεράποντι τὴν εὐχαριστίαν ἀπονέμοντες / Σοφὸν τι χρῆμα ζωγράφων χεῖρ, καὶ δεινὴ μὲν μιμήσασθαι τὴν ἀλήθειαν, δεινὴ δὲ τῶν πραγμάτων ἑναργῆ παραστήσαι τὰ σύμβολα...μεθ' οὗ τῶ Πατρὶ ἅμα τῶ Ἁγίῳ καὶ ἀγαθῶ καὶ ζωοποιῶ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν, καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Γυναῖκες ἀκουτίσθητε: Τὸν μέγαν ἀρχιποίμενα, καὶ Τεράρχην ἅπαντες / Μεγάλως σε ἐδόξασεν, ἐν θαύμασιν ὁ Κύριος / Σοφίαν ἐνυπόστατον, καὶ Λόγον ὑπερούσιον.

Τῶν οὐρανόων ταγμάτων: Τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἄνθη, περιϋπτάμενος / Τῆς ἱεράς διπλοῖδος, τὴν ὠραιότητα / Τῶν ἀθεάτων τὰ κάλλη, περιεχόμενος / Ως ἐν ὄνειρῳ ἐπέστης, τῶ εὐσεβεῖ Βασιλεῖ // Ἐσαλπύσωμεν ἐν σάλπιγγι ἁσμάτων, σκιρτήσωμεν ἑόρτια, καὶ χορεύσωμεν ἀγαλλόμενοι // Ἐσαλπύσωμεν ἐν σάλπιγγι ἁσμάτων· προκύψασα γὰρ ἄνωθεν, ἢ παντάνασσα Μητροπάρθενος.

⁶Εὐ δούλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ // ⁸Εἰς αἶνον ἔδραμες τοῦ Κυρίου Νικόλαε // ⁸Τῶν ἀνδραγαθημάτων σου, Ὅσιε Πάτερ.

Ἀπομένουν ὅπωςδήποτε πρὸς συζήτηση, σχολιασμὸ καὶ γόνιμο προβληματισμὸ κι ἄλλες ἐπιμέρους παρατηρήσεις, καθὼς τὸ θέμα σαφῶς παραμένει ἀνοικτὸ στὴν ἔρευνα ὡς μιὰ ἐλαστικὴ ὑπόθεση ἐργασίας. Θὰ σημειώσω μόνον ἐδῶ ἓνα ἐπιπλέον ἐρώτημα (ἀκριβέστερα: μιὰ σειρά παρεμφερῶν ἐρωτημάτων):

- κατὰ πόσον ἢ προτεινόμενη καταλογογράφηση μπορεῖ (κάτω ἀπὸ μιὰ περαιτέρω ἐρευνητικὴ διάθεση) νὰ ἐμπλουτισθεῖ μὲ σχετικὲς παραπομπές γιὰ τὰ συμπεριλαμβανόμενα παλαιοδιαθηκικὰ ἀναγνώσματα ἢ καὶ γενικότερα γιὰ ὅλα τὰ μὴ ποιητικὰ κείμενα (κυρίως τὸ Συναξάριο, οἱ πιθανὲς παραπομπές γιὰ τὸ ὅποιο θὰ ἔπρεπε αἴφνης νὰ ἀναζητηθοῦν στὰ κλασικὰ ἔργα τοῦ Fr. Halkin [BHG/ABHG/NABHG]), κείμενα ποὺ συναπαρτίζουν πάντως τὴν ἀκολουθία (ἐνῶ συζητήσιμο παραμένει, παράλληλα, καὶ τὸ κατὰ πόσον πρέπει νὰ συμπεριλαμβάνονται στὴν περιγραφή καὶ καταλογογράφηση ὕμνογραφικοῦ ὑλικοῦ καὶ κείμενα ἀγιολογικά, ἔστω κι ἂν ἀποτελοῦν στοιχεῖο ἀναπόσπαστο τῆς ἀκολουθίας).
- ἂν τελικὰ προτανεύσει παρόμοια «ὑπομνηματιστικὴ» διάθεση, τότε αὐτὴ δὲν θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ στραφεῖ πρωτίστως πρὸς καθ'αυτὰ τὰ ὕμνογραφικὰ κείμενα; στὴν περίπτωσιν αὐτή, ἀφενὸς μὲν γιὰ τὸ γνωστὸ καὶ ἐκδεδομένο ὕμνογραφικὸ ὑλικὸ θὰ ἔπρεπε νὰ προστεθοῦν

παραπομπές στις καθιερωμένες και διεθνῶς χρησιμοποιούμενες στην ύμνογραφική έρευνα πηγές (π.χ. για τούς εἰρμούς τῶν κανόνων σπὸ *Εἰρμολόγιο* τοῦ Σ. Εὐστρατιάδου [ειδικότερα, για τούς κανόνες τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου Νικολάου βλ. EE 27-29, n. 15, Andreae / EE 55-56, n. 46, Joannis / EE 21-22, n. 8, Cosmae] ἢ καὶ γιὰ τὸ ὑπόλοιπο ὑμνογραφικὸ ὑλικὸ στὶς γνωστὲς ἐν Ρώμῃ καὶ Βενετία ἐκδόσεις τοῦ *Εὐχολογίου*, τοῦ *Ωρολογίου*, τῆς *Παρακλητικῆς*, τοῦ *Τριωδίου* καὶ στὴ σειρά τῶν *Μηναίων*, ἀκόμη δὲ καὶ σὲ πλέον σύγχρονες γενικὲς ἢ εἰδικότερες ἐκδόσεις, κ.ο.κ.), ἀφετέρου δὲ ἢ τυχὸν πρωτοτυπία ὁποιουδήποτε πρωτογενῶς ἐπισημαινομένου ὑμνογραφήματος θὰ ἔπρεπε νὰ ἐλεγχθεῖ καὶ νὰ κατοχυρωθεῖ βάσει τῆς ἀντίστοιχης ὑμνογραφικῆς βιβλιογραφίας (κυρίως τοῦ γνωστοῦ μνημειώδους ἔργου τῆς E. Follieri [*Initia*] ἢ καὶ ἄλλων μεταγενέστερων σχετικῶν ἐργασιῶν [π.χ. τοῦ *Ταμείου* τοῦ Σ. Εὐστρατιάδου, τῆς σειράς AHG, κ.ο.κ.]).

Ἐγχείρημα παρόμοιο τοῦ ἀκροτελευτίως περιγραφομένου, προφανέστατα ἐργῶδες καὶ κοπιῶδες, προετοιμάζει ἄριστα καὶ καθοριστικὰ τὴν ἐκδοσὴ τυχόντος ὑμνογραφικοῦ ὑλικοῦ, συνδέοντας ἔτσι ἀρμονικότερα τὴν ἀπλὴ καταλογογράφηση μὲ τὴν πλήρη δημοσίευση τῶν ὑμνολογικῶν συλλογῶν· τίθενται ἔτσι καὶ σοβαρὲς βάσεις γιὰ τὴν εὐκταία (καὶ πολυαναμενόμενη) μελλοντικὴ κριτικὴ ἐκδοσὴ τους.

* * *

Προκειμένου νὰ δοκιμαστῆ ἔμπράκτως ἢ παραπάνω σκιαγραφηθεῖσα πρωτόλεια πρόταση καταλογογράφησης ὑμνογραφικοῦ ὑλικοῦ, ἀποκειμένου σὲ χειρόγραφες κυρίως ὑμνολογικὲς συλλογές, θὰ ἐπιχειρήσω ὡς κατακλειδα τῆς παρούσας ἀναφορᾶς μιὰν δειγματικὴ ἐφαρμογὴ τῆς, αὐτὴ τὴ φορὰ πάνω σὲ πρωτογενὲς ποιητικὸ ὑλικό, εἰλημμένο ἀπὸ σχετικὴ χειρόγραφη πηγή.

Θὰ χρησιμοποιήσω ἓνα ιδιότυπο «κώδικα» ποῦ μοῦ ἐμπιστεύθηκε παλαιότερα (πρὸς μελέτη καὶ δημοσίευση) ὁ ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς μου καθηγητὴς Π. Β. Πάσχος· πρόκειται γιὰ ἓνα ἀκέφαλο καὶ κολοβὸ ἔντυπο (μᾶλλον *Ωρολόγιο*), διανθισμένο ἀπὸ διάφορες χειρόγραφες «παρεμβολές», ἢ κυριώτερη τῶν ὁποίων συνίσταται στὴν προσθήκη ἐν τέλει τοῦ 36 χειρόγραφων φύλλων· ἐκεῖ, στὰ πρῶτα 18 φύλλα, καταγράφεται μιὰ ἀκολουθία, κάτω ἀπὸ τὴν ἀκόλουθη ἀναγραφή:

Μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰδ', τοῦ ἁγίου Ἀὔξεντιοῦ καὶ τοῦ ἁγίου νέου μάρτυρος <Νικολάου> τοῦ ἀθλήσαντος ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὸ Κύριε ἐκέκραξα, Στιχηρά. Ἦχος δ' Ως γενναῖον ἐν Μάρτυσιν [περὶ τοῦ ἐν λόγῳ νεομάρτυρος βλ. καὶ Ἰωάννου Μ. Περαντώνη, *Λεξικὸν τῶν νεομαρτύρων*, τόμος τρίτος, ἐν Αθήναις 1972, σσ. 384-386].

Προχωρῶ εὐθύς στὴν «καταλογογράφηση» τῆς συγκεκριμένης ἀκολουθίας, κατὰ τὴν παραπάνω ὑποδειχθεῖσα μεθοδολογία:

Ὡς γενναῖον ἐν Μάρτυσιν [MR IV 363]: *Ἀθλοφόρε Νικόλαε, εὐσεβῶς ἀνυμνοῦμέν σε / Τῇ νηστεία ἠγίασας, τῇ ῥοῇ τῶν αἱμάτων σου / Καὶ εἰρκτῆ συγκλειόμενος, καὶ τῷ ξίφει τεμνόμενος // ⁵Δεῦτε ἅπαντες πιστοὶ, τὸν ἀθλητὴν τοῦ Κυρίου ὕμνοις τιμῆσωμεν λέγοντες / ⁵Μακαρίζομέν σε, Θεοτόκε παρθένε* [MR I, 75, 376; PaR 392, 412; TR 261].

Ἀνοιξὼ τὸ στόμα μου [EE 136-137, n. 141, Joannis; EE 131, n. 135, Joannis (heirm δ'-η'); EE 167-168, n. 172 (heirm ζ'); EE 137-138, n. 142, Cosmae (heirm ζ'); EE 139-140, n. 144, Cosmae (heirm θ')]: *Δεῦτε φιλομάρτυρες, πιστοὶ Νικόλαον ἄσμασιν / Ἐδέξω τὸν στέφανον, παρὰ τοῦ πάντων δεσπόζοντος / Ἐστὼς ἐπὶ βήματος, παρανομούντων μακάριε / Μαρία θεόνυμφε, ἡ τῶν ἀγγέλων εὐπρέπεια // Νικόλαον σήμερον συμφώνως, ὑμνήσωμεν ἅπαντες πιστοὶ / Τὴν μνήμην σου μάρτυς ἀθλοφόρε, θαυμάζουσιν τάξεις νοεραὶ / Νηστείαν τὴν ἄωμον παμμάκαρ, ἠγίασας αἱματι τῷ σῶ / Μαρία κυρία τῶν ἀπάντων, ἰκέτευε ἄχραντε Χριστόν // Ἀνυμνοῦμέν σε παμμάκαρ, ἀθλοφόρε Νικόλαε / Ἀθλητὰ Χριστοῦ θεράπον, ἀθλοφόρε πανόλβιε / Νῦν ἐξέστησαν ἀγγέλων, καὶ μαρτύρων τὰ τάγματα / Χαῖρε δέσποινα παρθένε, τῶν ἀγγέλων εὐπρέπεια // Εἰσέδραμες ἔνδοξε, μάρτυς Χριστοῦ Νικόλαε / Ἠγάλλοντο ἄγγελοι, ὀρώντές σε Νικόλαε / Τλέωσαι δέσποτα, τὴν ποιμνὴν σου φιλάνθρωπε / Ὑμνοῦμέν σε ἄχραντε, θεόνυμφε πανάμωμε // Ἐξέλαμψας, ὡς χρυσὸς ἐν καμίνῳ μακάριε / Ἠλάλαζον, τῶν ἀνόμων τὸ ἔθνος καὶ ἔφριττον / Ὑπήντησον σοι, τῶν μαρτύρων οἱ δῆμοι καὶ ἔχαιρον / Ὑμνοῦμέν σε, θεοτόκε παρθένε πανύμνητε // Μάρτυς Νικόλαε σοφέ, τοὺς ἐκτελοῦντας τὴν μνήμην / Ὅσπερ ἄρνιον εἰς σφαγὴν, ἔδραμες προθύμως παμμάκαρ / Μετὰ μυρίους αἰκισμοὺς, καὶ μετὰ ἀλύσεων ἤρθης / Εὐλόγημένος ὁ καρπός, τῆς εὐλογημένης γαστροῦ σου // Νικολάου τοῦ Θείου σου μάρτυρος, ἰκεσίαις Χριστὲ πολυέλεε / Πατριάρχαι καὶ θεῖοι διδάσκαλοι, ἱερεῖς ἱεράρχαι καὶ ἅπασαι / Οἱ τοῖς θεοῖς λειψάνοις προσψάοντες, Νικολάου τοῦ νέου τε μάρτυρος / Θεοτόκε παρθένε ἀμόλυντε, μολυνθέντα με νῦν ἀποπήμασιν // Συνδράμωμεν ἅπαντες τῇ μνήμῃ, τοῦ μάρτυρος Θείου Νικολάου / Ως ἥλιος ἔλαμψας ἐν κόσμῳ, φαιδρὰς τὰς ἀκτίνας ἀναπέμπων / Ὁ Θεῖος Νικόλαος ὑμνεῖσθω, σὺν πᾶσι τοῖς μάρτυσι Κυρίου / Ὑμνοῦμέν σε κόρη παναγία, δοξάζοντες τόκον σου τὸν Θεῖον.*

Τὴν Σοφίαν καὶ Λόγον [TV 29; EV 298; MR I 68]: *Ἀθλητὰ τοῦ Κυρίου μάρτυς Χριστοῦ.*

Ἐπεφάνης σήμερον [HR 169; MR III 150, 163, 177, 207, 219]: *Τοῖς γενναίοις ἄθλοις σου ἡ ἐκκλησία // ⁴Ἰδὼν σου Θεὸς τὸ εὐγενὲς τῆς ψυχῆς καὶ ἀπλοῦν καὶ ἀκέραιον, μακάριε Νικόλαε // Οὗτος ἐκ τοῦ Μωρέως κομιδῆ νέος ἐλθὼν, κατώκησεν ἐν πόλει Σηλυβρία, πλησίον Κωνσταντινουπόλεως· καὶ ἀνατραφεὶς καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας φθάσας καὶ γυναικὶ νομίμως συζευχθεὶς καὶ παίδων πατὴρ γενόμενος καὶ θυγατέρα ἔχων, ἠργάζετο γὰρ τινα ὄνια ἀγοράζων καὶ συμπράττων καὶ ἐξ αὐτῶν τὸ ζῆν ποριζόμενος ... καὶ οὕτως ὁ ἅγιος χαίρων ἀπῆλθεν πρὸς Κύριον· τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἔσωθεν τοῦ πυρὸς ἀφέντες καὶ τὸ μὲν καυθέν, τὸ δὲ σωθέν, λαβόντες αὐτό τινες, εὐλαβούμενοι κατέχοντες πρὸς ἁγιασμόν καὶ φυλακὴν ψυχῆς τε καὶ σώματος· ταῖς αὐτοῦ ἀγίαις πρεσβείαις ὁ Θεός, ἐλεῆσαι καὶ σῶσαι ἡμᾶς.*

Γυναῖκες ἀκουτίσθητε [EV 303; HR 54]: *Τὸν νέον ἐν τοῖς μάρτυσιν, Νικόλαον ὑμνήσωμεν.*

Τῶν οὐρανίων ταγμάτων [MR II 54]: *Ἐν σταυρωσίμῳ ἡμέρα, τῆς ἐγκρατείας καιρῷ / Αἱ τῶν ἀγγέλων χορεῖαι, νῦν ἐπαγάλονται / Σιδηροδέσμιος ὄφθης, ἐν φυλακῇ καρτερῶν // ⁶Σήμερον ἀνέτειλεν ὑπὲρ τὸν ἑωσφόρον, ἡ σεβάσμιος μνήμη τοῦ ἀθλοφόρου Χριστοῦ.*

SIGLA

ABHG

Fr. Halkin, *Auctarium Bibliothecae Hagiographicae Graecae*, [Subsidia Hagiographica 47], Bruxelles 1969.

AHG

Analecta Hymnica Graecae e codicibus eruta Italiae Inferioris, IOSEPH SCHIRO consilio et ductu edita, I-XII (Roma 1966-1980).

BHG

Fr. Halkin, *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, [Subsidia Hagiographica 8a], Bruxelles 1957 [= 1986].

EE

Σωφρονίου Εϋστρατιάδου, *Εἱρμολόγιον*, [Αγιορειτική Βιβλιοθήκη 9], Chennevières-sur-Marne 1932 [= Αθήνα 2006].

EV

Εὐχολόγιον τὸ μέγα..., ἔκδοσις δευτέρα, σπουδῆ καὶ ἐπιστασίᾳ Σπυρίδωνος ἱερομονάχου Ζερβοῦ, ἐν Βενετίᾳ, Φοῖνιξ, 1862.

HR

Ὡρολόγιον τὸ μέγα..., ἐν Ῥώμῃ 1876.

Initia

E. Follieri, *Initia Hymnorum Ecclesiae Graecae*, I-V/1-2, Citta del Vaticano 1961-1966 [Studi e Testi 211-215bis].

MR

Μηναῖα τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, I-VI, ἐν Ῥώμῃ 1888-1901.

NABHG

Fr. Halkin, *Novum Auctarium Bibliothecae Hagiographicae Graecae*, [Subsidia Hagiographica 65], Bruxelles 1984.

PaR

Παρακλητική, ἧτοι Ὁκτώηχος ἡ μεγάλη..., ἐν Ῥώμῃ 1885.

Ταμείον

Σωφρονίου Εϋστρατιάδου, «Ταμείον ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως», *ΕΦ* 35 (1936)-51 (1952) passim.

TR

Τριώδιον κατασκευτικόν..., ἐν Ῥώμῃ 1879.

TV

Τριώδιον κατασκευτικόν..., ἔκδοσις τετάρτη, ἐν Βενετίᾳ, Φοῖνιξ, 1876.

Τῆ β' ἑβδομάδι τῶν Νηστειῶν, ἡμέρα Τετάρτη. Μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰδ', τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου καὶ τοῦ ἁγίου νέου μάρτυρος <Νικολάου> τοῦ ἀθλήσαντος ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὸ Κύριε ἐκέκραξα, Στιχηρά. Ἦχος δ' Ως γενναῖον ἐν Μάρτυσι

[MR IV 363]

Αθλοφόρε Νικόλαε,
εὐσεβῶς ἀνυμνοῦμέν σε,
καὶ σεπτῶς βοῶμέν σοι,
μάρτυς ἔνδοξε,
τοὺς τὴν ἐτήσιον μνήμην σου,
φαιδρῶς ἐορτάζοντας,
καὶ δοξάζοντας Χριστόν,
τῶν ἀπάντων καὶ Κύριον,
καθικέτενε
ἡμᾶς βλάβης ῥυσθῆναι, τοῦ ἐχθροῦ τε
ὄρατων καὶ ἀοράτων,
καὶ πάσης ἄλλης κακώσεως.

Τῆ νηστεία ἡγίασας,
τῆ ῥοῇ τῶν αἱμάτων σου,
καὶ πιστοὺς ἐφαιδρυνας πανασίδιμε,
καὶ γὰρ τὴν κάραν συνέτριψας,
τοῦ δολίου δράκοντος,
καὶ παρίστασαι Χριστῷ,
στεφηφόρος πανόλβιε,
ὄν ἰκέτενε
ἐκ φθορᾶς καὶ κινδύνων, λυτρωθῆναι
τοὺς ἐν πίστει ἐκτελοῦντας,
τὴν ἀεισέβαστον <μνήμην σου>.

Καὶ εἴρκτη συγκλειόμενος,
καὶ τῷ ξίφει τεμνόμενος,
καὶ πυρὶ ἀοίδιμε προσριπτούμενος,
τὴν μακαρίαν ἀπειλήφας,
ζωὴν ἣν ἐπόθησας,
καὶ μαρτύρων τοῖς χοροῖς,
σὺν αὐτοῖς ἀγαλλόμενος,
μεθ' ὧν πρέσβευε,
ἐκ φθορᾶς καὶ κινδύνων, λυτρωθῆναι
τοὺς ἐν πίστει ἐκτελοῦντας
τὴν <ἀεισέβαστον μνήμην σου>.

Δόξα ἤχος πλ. α'

Δεῦτε ἅπαντες πιστοί,
τὸν ἀθλητὴν τοῦ Κυρίου ὕμνοις τιμήσωμεν λέγοντες·
χαίροις στρατιῶτα τοῦ Χριστοῦ παμμάκαρ Νικόλαε,
ὁ τῶν τυράννων τὰς ἀπειλὰς εἰς οὐδὲν λογισάμενος,
ἀλλ' ὑπὲρ Χριστοῦ προθύμως ἐνήθησας,
καὶ τῷ τιμίῳ σου αἵματι,
τὴν τεσσαρακονθήμερον καθηγίασας·
διὸ πρέσβευε αὐτῷ τῷ σωτήρι ἡμῶν Θεῷ,
καταντῆσαι ἡμᾶς εἰς τὴν τριήμερον αὐτοῦ ἐξανάστασιν,
καὶ εὐρεῖν ἔλεος,
ἐν τῇ ἡμέρῳ τῆς κρίσεως.

Καὶ νῦν· Θεοτοκίον· <ἤχος ὁ αὐτός>

Μακαρίζομέν σε, Θεοτόκε παρθένε...

[MR I, 75, 376; PaR 392, 412; TR 261]